

Barbara Mitrenga

Uniwersytet Śląski w Katowicach

barbara.mitrenga@us.edu.pl

ORCID: 0000-0001-9389-8152

O WYBRANYCH DŹWIĘKONAŚLADOWCZYCH CZASOWNIKACH ZWIĄZANYCH Z CZYNNIĄ JEDZENIA ORAZ ICH NACECHOWANIU EKSPRESYWNYM WE WSPÓŁCZESNEJ POLSzczyźNIE

1. WPROWADZENIE

Na wstępie rozważań poświęconych dźwiękonaśladowczym czasownikom oznaczającym czynność jedzenia oraz ich nacechowaniu ekspresywnemu warto zauważyć, że jedzenie można rozpatrywać w różnych aspektach: biologicznym – jako czynność życiową właściwą ludziom i zwierzętom, która stanowi jedną z podstawowych czynności umożliwiających organizmom życie, kulturowym – jako czynność silnie związaną i determinowaną przez daną kulturę, społecznym – jako istotny element relacji międzyludzkich czy psychologicznym – jako czynność mającą wpływ na stan emocjonalny osoby jedzącej (np. jako źródło przyjemności). W polszczyźnie funkcjonuje wiele czasowników nazywających czy też określających czynność jedzenia zarówno w aspekcie biologicznym, np.: *jeść, żuć, gryźć, połykać*, niektóre będące wspólne z określeniami nazywającymi czynność jedzenia zwierząt, np. *żreć, pasać się*, jak i w szerszym kontekście kulturowym, społecznym i psychologicznym, np. *często-
wać się, śniadać, wieczerzać, ucztować, delektować się, próbować, smakować czy opychać się*. Pod względem chronologicznym niektóre z nich należą do tzw. stabilnej warstwy polszczyzny, stanowią dziedzictwo prasłowiańskie i funkcjonują w języku polskim od wieków w niezmiennym znaczeniu, np. *jeść, żuć* (SBor)¹. Niektóre funkcjonowały w polszczyźnie w przeszłości i dzisiaj w znaczeniu odnoszącym się do czynności jedzenia należą do słów zagastych², np. *śniadać* (SJPDor), *ukusić* (SW).

---

¹ Wykaz wszystkich skrótów słowników znajduje się na końcu artykułu.

² Sformułowanie to nawiązuje do określenia „gasnące słowa” wprowadzonego przez Krystynę Kleszczową na oznaczenie ginących, tj. wychodzących z użycia wyrazów (Kleszczowa 2000).

Inne natomiast notowane są po raz pierwszy w słownikach języka polskiego w ostatnich dziesięcioleciach, np. *wpieprzyć*, *wpierdolić* (SJPSz)³.

Wymienione dotychczas przykłady czasowników związanych z czynnością jedzenia są zróżnicowane nie tylko pod względem chronologicznym, ale także stylistyczno-ekspresywnym, m.in. potoczny i pospolity: *wtranzolić*, potoczny i żartobliwy: *wiosłować*, pospolity: *żreć*, żartobliwy: *rqbać*⁴. Wiele bliskoznaczników czasownika *jeść* wskazuje na sposób jedzenia – szybki, łapczywy, niechlujny, z apetytem, z niechęcią, w małych lub w dużych ilościach, np. *międlić*, *skubać*, *wcinać*, *pałaszować*, *żreć* czy z wydawaniem charakterystycznych odgłosów, np. *mlaskać*, *ciamkać*, *siorbać*. Osobną grupę ekspresywnych ekwiwalentów *jeść* stanowią czasowniki, które we wtórnym znaczeniu oznaczają czynność jedzenia, a pierwotnie wskazują na inne czynności, w wypadku których istnieje podobieństwo ruchów podczas ich wykonywania a jedzeniem, np. *młócić*, *sprzątać*, *wiosłować* czy *zmiatać*.

Spośród bogatej i zróżnicowanej grupy bliskoznaczników czasownika *jeść* przedmiotem analizy w niniejszym opracowaniu są wyłącznie wybrane *verba* o prowadzeniu dźwiękonaśladowczej. Na tle innych leksemów onomatopeicznych, zazwyczaj neutralnych pod względem emocjonalnym i stylistycznym, dźwiękonaśladowcze czasowniki związane z czynnością jedzenia stanowią grupę wyrazów często o nacechowaniu potocznym i oceniającym, na co zwrócił uwagę Piotr Kładoczny w artykule poświęconym nazwom dźwięków rozpatrywanym w kontekście świadomości językowej użytkowników polszczyzny (Kładoczny 2018). W terminologii Stanisława Grabiasa czasowniki tego typu są wyrazami o ekspresywności implicytnej, niemającymi jakiegokolwiek zewnętrznego wykładnika emocjonalności (Grabias 1981: 40). Jak wszystkie wyrazy ekspresywne, wyrażają one subiektywne nastawienie mówiącego do tego, o czym mówi – w tym wypadku chodzi o ocenę czy też uczucia, jakie wywołują odgłosy wydawane przez człowieka podczas czynności jedzenia⁵. Uogólniając, można przyjąć, że wyrażają one dezaprobatę, a ich negatywna ekspresywność wynika ze znaczenia, które wskazuje na pewne nieaprobowane kulturowo i społecznie

³ Skróty podane przy czasownikach *śniadać* i *ukusić* wskazują na słowniki ogólne języka polskiego, w których wymienione wyrazy notowane są po raz ostatni w znaczeniu czasowników jedzenia. Przy czasownikach *wpieprzyć* i *wpierdolić* skrót źródłowy wskazuje na współczesny słownik języka polskiego, w którym po raz pierwszy odnotowano znaczenie ‘zjeść coś’ z kwalifikatorami odpowiednio: *posp.* i *wulg.*

⁴ Wartość ekspresywną wymienionych czasowników podano za USJP.

⁵ Syntetyczny opis zabarwienia uczuciowego wyrazów ekspresywnych zawiera m.in. podręcznik *Wstęp do nauki o języku polskim* (Przybylska 2003: 184–188). Zagadnienia ekspresywności języka, ekspresywizmów czy formacji ekspresywnych są przedmiotem wielu prac językoznawczych. Wśród nich warto wymienić – poza monografią S. Grabiasa (Grabias 1981) – także prace S. Warchoła (Warchoł 1974), R. Grzegorzczkovej (Grzegorzczkova 1978), A. Rejtera (Rejter 2006) czy N. Siudzińskiej (Siudzińska 2016).

zachowania podczas spożywania posiłków⁶. Warto jednak już w tym miejscu zauważyć, że nie zawsze mają one wydźwięk negatywny i nie zawsze wyrażają negatywne emocje i uczucia (por. *mlaskać apetycznie, mlaskać z zadowoleniem, smakowicie ciamkać* itp.).

W kontekście wcześniejszych uwag o możliwym wieloaspektowym postrzeganiu czynności jedzenia warto podjąć refleksję na temat nacechowania ekspresywnego czasowników dźwiękonaśladowczych we współczesnej polszczyźnie. Celem artykułu jest analiza zabarwienia uczuciowego wybranych czasowników onomatopeicznych związanych z czynnością jedzenia na podstawie materiału leksykograficznego oraz kontekstów zaczerpniętych z Internetu. Opracowanie ma charakter synchroniczny, a jego wynikiem będzie próba odpowiedzi na pytania: w jaki sposób definiowane są dźwiękonaśladowcze czasowniki jedzenia we współczesnych słownikach języka polskiego, czy materiał leksykograficzny upoważnia do wniosków na temat wartości ekspresywnej analizowanych czasowników, w jakich kontekstach analizowane czasowniki używane są we współczesnej polszczyźnie, jakie nowe zjawiska i trendy w wirtualnym świecie wiążą się z dźwiękowym aspektem jedzenia oraz w jaki sposób wpływają one na postrzeganie i ocenę odgłosów wydawanych podczas jedzenia.

Wstępem do analizy materiału badawczego uczyniono część przeglądową, w której przywołano wybrane publikacje gromadzące bądź analizujące ekspresywne czasowniki oznaczające jedzenie, zwłaszcza onomatopeiczne⁷. Natomiast w dalszej części artykułu zwrócono uwagę na funkcjonowanie niektórych analizowanych dźwiękonaśladowczych czasowników związanych z czynnością jedzenia w najnowszej polszczyźnie w kontekście mizofonii oraz nowych i niezwykle popularnych w Internecie trendów i zjawisk, takich jak ASMR, *mukbang* i *food challenge*. Wnioski z przeprowadzonej analizy zebrano w zakończeniu.

---

⁶ Ze względu na objętość niniejszego artykułu oraz sformułowane cele podjętych badań pomijam wątek różnic międzykulturowych w tym aspekcie. Wspomnę jedynie o kulturze azjatyckiej i tamtejszej etykietce kulinarnej, w której do dobrego tonu (jako wyraz uznania) należy mlaskanie, głośne siorbanie i przeżuwanie. W trakcie posiłku „normalnym” zachowaniem jest również plucie i bekanie.

⁷ Ze względu na cel opracowania oraz jego ograniczenia formalne pominięto bogatą literaturę dotyczącą jedzenia (np. Żarski 2017), słownictwa oznaczającego różne sposoby jedzenia (np. *do syta*, Kubicka 2007), leksyki smakowej (Cejmer 2011; Mitrenga 2014) czy szerzej – kulinarnej (np. Batko-Tokarz, 2021; Borejszo 2007; Witaszek-Samborska 2005; Wilczek, Gęšina red. 2018) oraz frazeologii odnoszącej się do jedzenia (np. *żreć, obezreć się, obżera się jak świnia; żre, jeść, je jak wilk; jeść jak wróbelek*) (Wysoczański 2005: 129, 142; Gasz 2021).

2. DŹWIĘKONAŚLADOWCZE CZASOWNIKI ZWIĄZANE Z CZYNNOCIĄ JEDZENIA W WYBRANYCH PRACACH JĘZYKOZNAWCZYCH

Czasowniki bliskoznaczne wobec *jeść*, nazywane również czasownikami jedzenia, były niejednokrotnie przedmiotem zainteresowania lingwistów. Dla niniejszych rozważań szczególnie istotne są prace Macieja Mączyńskiego (1986), Agnieszki Gasz (2010, 2013, 2019) i Katarzyny Jarośnińskiej (2012). Powstały one w okresie ostatnich mniej więcej czterdziestu lat, różnią się zakresem materiału, przyjętą perspektywą badawczą i metodą opisu. Wymienieni badacze podjęli w swoich pracach tematykę czasowników onomatopeicznych oznaczających jedzenie, także w kontekście ich wartości ekspresywnej.

Chronologicznie najstarszy – spośród omówionych poniżej opracowań – jest artykuł Macieja Mączyńskiego poświęcony czasownikom onomatopeicznym oznaczającym jedzenie (Mączyński 1986). Przytoczone przez językoznawcę definicje znaczeniowe badanych czasowników składają się z dwóch części. Pierwsza odpowiada na pytanie: *jeść jak, w jaki sposób?* lub rzadziej *jeść co?*, natomiast druga zawiera odpowiedź na pytanie: *jedząc, jaki głos (dźwięk) wydaję?* Badacz stwierdza, że sposób jedzenia można sprowadzić do opozycji: *jeść jak człowiek – jeść jak świnia*, gdzie świnia symbolizuje „niehumaniczny” sposób jedzenia (Mączyński 1986: 122). Pisze wprost: „»Świński« model jedzenia przeniesiony został na jedzenie ludzi, stąd funkcjonują w języku porównania »jesz jak świnia«, »jesz jak w chlewie«, »obżerać się jak świnia« itp.” (Mączyński 1986: 122). Należą do nich: *ciamkać, ćmakać, mlaskać, maćkać, glamać, glamzać, chlistać, chlipać, chleptać, siorbać, ciapać, paciać, paćkać, ćkać, ćpać*. Mączyński wskazuje w definicjach na dźwięki wydawane podczas jedzenia: *ciam, ćmak, mlask, mać, glam, glamz* itd. Autor nie rozpatruje czasowników z członem definicyjnym ‘jeść jak świnia’ w kategoriach słownictwa ekspresywnego, jednak na podstawie przedstawionych definicji oraz wyraźnego zestawienia „ludzkiego” i „niehumanicznego” sposobu jedzenia można uznać, że stanowią one przykłady ekspresywnych czasowników nacechowanych ujemnie⁸.

Najobszerniejszą pracą poświęconą czasownikom jedzenia jest monografia Agnieszki Gasz (Gasz 2019) będąca konfrontatywnym studium leksykalno-semantycznym na temat polskich i rosyjskich czasowników oznaczających czynność jedzenia. W kontekście niniejszych rozważań ważne są fragmenty książki poświęcone semantyczno-kulturowemu opisowi wybranych polskich ekspresywnych czasowni-

⁸ Zagadnienie „ludzkiego” i „niehumanicznego” sposobu jedzenia w odniesieniu do kategorii stereotypu szczegółowo omawia A. Gasz (2021). Opozycję tę doskonale obrazują wykorzystane w tytule artykułu zwroty: *Żresz jak świnia!* i *Jedz jak człowiek!*.

ków jedzenia (Gasz 2019: 354–358) oraz liczący ponad 180 przykładów⁹ wykaz ekspresywnych polskich współczesnych czasowników jedzenia (Gasz 2019: 461–463). Należy podkreślić, że ta część opracowania nie jest głównym celem badań autorki. Badaczka podjęła próbę skompletowania polskich i rosyjskich czasowników oznaczających jedzenie oraz porównania obu grup leksykalnych (Gasz 2019: 8), opisu wzajemnych relacji w omawianym polu, a także „rozpatrzenia mechanizmów wyłaniania się znaczeń metaforycznych badanych leksemów wraz z próbą rekonstrukcji utrwalonego w nich fragmentu językowego obrazu świata (czynności jedzenia)” (Gasz 2019: 8). Autorka zauważyła, że w polu czasowników jedzenia liczną grupę stanowią ekspresywizmy i wyrazy wulgarne, które „tradycyjnie znajdują się poza obrębem rozważań dotyczących struktury pola i jego granic” (Gasz 2019: 89). Ich lista stanowi zbiór otwarty, wzbogacany wciąż o nowe wyrazy, a jego liczebność świadczy o kreatywności językowej użytkowników (Gasz 2019, 89–90, 355). Warto wspomnieć, że autorka wśród wyrazów ekspresywnych wymienia czasowniki oznaczające głośne (zwykle niekulturalne) jedzenie, np. *ciamkać*, *ciapotać*, *mlaskać*, *siorbać* (Gasz 2019: 357). Ważne są także inne artykuły autorki podejmujące tematykę onomatopeicznych czasowników związanych z czynnością jedzenia (2010, 2013, 2021). Cenna jest obserwacja, że w porównaniu z hiperonimem *jeść*, będącym czasownikiem zwykłej konstatacji, czasowniki interpretacyjne typu *mlaskać* „przekazują treści oceniające” (Gasz 2013: 101). Jak już wspomniano, dla naszego kręgu kulturowego głośne spożywanie pokarmów uznaje się za niekulturalne, niemniej jednak przytoczone przez badaczkę przykłady literackie pokazują, że czynność mlaskania przy jedzeniu jest oceniana zarówno pozytywnie, jak i negatywnie (por. *mlaskać radośnie*, *rozkosznie* vs. *mlaskać językiem jak kundel*) (Gasz 2013: 102–103). Autorka pisze:

Stosunek do odgłosów wydawanych przez ludzi w trakcie jedzenia jest ambiwalentny: obserwuje się zarówno przypadki pozytywnego, jak i negatywnego nastawienia do tego zjawiska. Odzwierciedla się ono w użyciu odpowiednich środków językowych (głównie oceniających przysłówków sposobu, a także porównań do zwierząt) (Gasz 2013: 108–109).

Obserwacje autorki czynione na podstawie tekstów literackich są niezwykle aktualne w kontekście mizofonii oraz – wspomnianych już – nowych trendów i zjawisk. Ten wątek zostanie podjęty w dalszej części opracowania.

Warto również wspomnieć o artykule Katarzyny Jarośnińskiej, w którym przytacza przykłady czasowników, będących leksykalnymi reprezentacjami jedzenia (Jarośnińska 2012: 69–72). Obok neutralnych czasowników, m.in. *jeść*, *zjadać* czy *spożywać*, wymienia ekspresywnie nacechowany czasownik *zreć* i jego derywaty (*pożerać* /

⁹ Liczba ta jest większa, jeśli uwzględni się w obliczeniach osobno czasowniki typu *pędzlować* / *opędzlować coś*, *rąbać* / *wrąbać*, *zżerać* / *zeżreć*.

/ *pożreć, obżerać / ożreć* czy *zżerać / zeżreć*). Omawia również inne grupy ekspresywnych czasowników – związanych z tempem i obfitością jedzenia (*zawijać, pałaszować, futrować, wcinać, wsuwać, opchnąć i opędzlować*) oraz specyficzny sposób jedzenia (*ciamkać, ciapać / ciapnąć, dziabać / dziabnąć i dziobać / dziobnąć*). Ponadto wskazuje m.in. na XVI-wieczne ekspresywne ekwiwalenty czasownika *jeść*, tj.: *ćpać, objadać i obżerać*. W kontekście rozważań o ekspresywności czasowników dźwiękonaśladowczych warto odnotować, że autorka wskazuje, że *ciapać* oznacza głośne oraz niechlujne jedzenie (Jarosińska 2012: 71). Ważna jest obserwacja, że większość współczesnych ekspresywnych czasowników wskazujących na czynność jedzenia jest notowanych w dawnych leksykonach, ale nie zawsze w takich samych znaczeniach jak współcześnie. Jarosińska dostrzega, że w wypadku m.in. czasowników onomatopeicznych *ciamkać, cmoktać, mlaskać*, które pierwotnie w jakiś sposób charakteryzowały czynność jedzenia (związanych z wydawaniem dźwięku podczas jedzenia), doszło do poszerzenia znaczenia na skutek metaforyzacji (Jarosińska 2012: 72). W kolejnej części artykułu rozważania autorki zostaną wzbogacone o obserwacje dotyczące nacechowania ekspresywnego w grupie dźwiękonaśladowczych bliskoznaczników czasownika *jeść*.

3. NACECHOWANIE EKSPRESYWNE DŹWIĘKONAŚLADOWCZYCH CZASOWNIKÓW ZWIĄZANYCH Z CZYNNIŚCIĄ JEDZENIA WE WSPÓŁCZESNYCH ŹRÓDŁACH LEKSYKOGRAFICZNYCH

Grupa czasowników onomatopeicznych związanych z czynnością jedzenia poddana analizie w tej części artykułu obejmuje *verba* wymienione przez M. Mączyńskiego jako czasowniki wskazujące na „świński” model jedzenia (Mączyński 1986), tj. *ciamkać, ćmakać, mlaskać, maćkać, glamać, glamzać, chlistać, chlipać, chleptać, siorbać, ciapać, paciać, paćkać, ćkać i ćpać*¹⁰. Podstawą wniosku o ich wartości ekspresywnej będą dane leksykograficzne (definicje, kwalifikatory, przykłady użycia), a w wypadku cytatów zaczerpniętych z Internetu – analiza kontekstowa użycia badanych czasowników.

W pierwszym kroku analizy zweryfikowano, które z wymienionych czasowników są notowane we współczesnych słownikach ogólnych języka polskiego (USJP, ISJP, WSJP PAN) w znaczeniu wskazującym na czynność jedzenia i w jej wyniku wydzielono (1) współczesne czasowniki jedzenia o proveniencji onomatopeicznej: *chlipać*,

¹⁰ Nie jest to lista zamknięta, można wymienić również inne przykładowe czasowniki onomatopeiczne związane z charakterystycznymi odgłosami wydawanymi podczas jedzenia, np. *cmokać, cmoktać i smoktać*. W perspektywie diachronicznej grupa tego typu czasowników obejmuje także m.in. *kląskać, klamać, klamkać* (SW).

ciamkać, ciapać, ćkać, ćpać, glamać, mlaskać i *siorbać*¹¹; (2) czasowniki funkcjonujące w najnowszej polszczyźnie, ale w znaczeniach innych niż bliskoznaczne względem *jeść*: *chleptać*¹², *paćkać*, *paciać* oraz (3) formy nieobecne w poddanych ekscerpcji słownikach: *ćmakać*, *maćkać*, *glamzać*, *chlistać*.

Należy zaznaczyć, że nie wszystkie współczesne słowniki języka polskiego notują wymienione czasowniki w tych samych znaczeniach, dlatego o przypisaniu któregoś z nich do grupy (1) decydowała obecność znaczenia związanego z czynnością jedzenia w co najmniej jednym ze słowników, w grupie (2) znalazły się czasowniki, które we wszystkich poddanych ekscerpcji słownikach notowane były w znaczeniach innych niż związane z czynnością jedzenia, natomiast grupa (3) obejmuje czasowniki nieobecne we wszystkich trzech słownikach. Interesującym zagadnieniem, ale wykraczającym poza ramy niniejszego opracowania, byłaby obserwacja przemian znaczeniowych i różnic w zakresie wartości ekspresywnej wszystkich czasowników wymienionych przez M. Mączyńskiego, jednak w dalszej części pracy obserwacji poddane zostaną wyłącznie czasowniki z grupy (1) – ich znaczenia, stosowane w słownikach kwalifikatory oraz przykładowe poświadczenia zestawia tabela.

Czasownik	Współczesne znaczenia czasowników onomatopeicznych związanych z czynnością jedzenia	Przykładowe użycia
<i>chlipać</i>	'Jeśli ktoś chlipie zupę, herbatę itp., to je lub pije ją małymi łykami, głośno wciągając ją do ust.' (ISJP)	<i>Smakowali, mlaskali, chlipali. Tak zjedli kilkaset litrów żuru, rosolu, chilli i jarzynówki.</i> (WSJP PAN) <i>Spodziewam się przeto, że pan Y donośnie chlipie zupę, bez żenady dłubie w nosie [...]</i> (WSJP PAN)
<i>ciamkać</i>	pot. 'jeść głośno; mlaskać' (USJP) ' Ciamkać znaczy to samo, co mlaskać. Słowo potoczne.' (ISJP) 'wydawać charakterystyczny odgłos wargami lub językiem przy jedzeniu, picciu, smakowaniu czegoś' (WSJP PAN)	<i>Rozlegać się smakowite ciamkanie.</i> (USJP) <i>Jeden ciamkał, drugi siorbał – okropność.</i> (ISJP) <i>Jedli powoli, apetycznie ciamkając.</i> (WSJP PAN) <i>[...] podjął kolejną męską decyzję, a mianowicie postanowił przestać chodzić do kina. No, chyba że znajdzie jeszcze gdzieś jakieś kino staroświeckie, gdzie przychodzi się obejrzeć film, a nie chrupać, ciamkać i siorbać oraz wysłuchiwać rozmów telefonicznych.</i> (WSJP PAN)

¹¹ Definicja w WSJP PAN wskazuje na głośny sposób picia, wciąganie ustami. Wśród cytatów pojawiają się przykłady mówiące o spożywaniu zupy.

¹² Współczesne słowniki nie notują wymienionej przez M. Mączyńskiego formy *chleptać*. Definicje *chleptać* wskazują na głośne, szybkie, łapczywe i małymi łykami picie. Przykład podany w ISJP odnosi się do jedzenia zupy: *Każdy chlepcze swą porcją zupy i zagryza ją łapczywie chlebem* (ISJP). Również wśród przykładów w WSJP PAN pojawił się jeden cytat wskazujący na „pochłanianie pokarmu w jamie ustnej”.

Czasownik	Współczesne znaczenia czasowników onomatopeicznych związanych z czynnością jedzenia	Przykładowe użycia
		[...] <i>Od dawna nie zauważam, jak on pochłania pokarm w jamie ustnej. A jest to przecież świst, gwizd, hałny, łamanie kołem, ciamkanie, chłeptanie, bulgotanie. Jedna wielka obrzydliwość.</i> (WSJP PAN)
<i>ciapać</i>	pot. 'jeść niewielką ilość czegoś' (WSJP PAN)	<i>Ciapią przez cały seans popcorn w megakartonowych pojemnikach.</i> (WSJP PAN) <i>Może to dlatego, że wszyscy coś przez cały czas ciapiają – od rybki, poprzez goferka do lodzika i z powrotem.</i> (WSJP PAN)
<i>ćkać</i>	daw. 'jeść łapczywie' (WSJP PAN)	<i>Myślał o wszystkich swačbach, na których żarł kaszę z mlekiem, pieczone mięso i chleb; o stypach, gdy ćkał, póki mu w gardle nie stanęło [...].</i> (WSJP PAN)
<i>ćpać</i>	pot. posp. 'jeść żarłocznie' (USJP) 'Słowo potoczne. Jeśli ktoś ćpa coś, to je to łapczywie lub w dużych ilościach.' (ISJP) pot. 'jeść łapczywie' (WSJP PAN)	<i>Łapczywie ćpał bułkę z kiełbasą.</i> (USJP) <i>Z mlaskaniem ćpali kawał chleba.</i> (ISJP) <i>Józek wie, że obżarstwo mu nie służy, a jednak przy każdej darmowej okazji ćpa kartofliska i mielone bez umiaru.</i> (WSJP PAN)
<i>glamać</i>	pot. posp. 'mlaskać podczas jedzenia' (USJP) 'Jeśli ktoś glamie , najczęściej przy jedzeniu, to wydaje odgłos podobny do mlaskania. Słowo potoczne.' (ISJP) 1. pot. 'mlaskać podczas jedzenia'; 2. pot. 'jeść – wkładać pożywienie do ust' (WSJP PAN)	<i>Glamał głośno, żując gumę...</i> (ISJP) <i>Glamali ze smakiem.</i> (USJP) <i>Pamiętajcie, by nie glamać podczas jedzenia.</i> (WSJP PAN) <i>Choć posiłki staram się komponować z produktów, które serio lubię, to od czasu do czasu dopada mnie chęć... chęć bliżej niesprecyzowana. Po prostu mam ochotę chrupać, glamać i memlać.</i> (WSJP PAN)
<i>mlaskać</i>	pot. 'poruszając wargami lub językiem, np. w czasie jedzenia albo smakowania czegoś, wydać (wydawać) charakterystyczny odgłos; cmoknąć (cmokać, cmoktać)' (USJP) 'Jeśli ktoś mlaska , to wargami i językiem wydaje charakterystyczny odgłos, zwykle podczas jedzenia.' (ISJP)	<i>Jadł, głośno mlaskając.</i> (USJP) <i>Mlasnął wargami z zadowoleniem.</i> (USJP) <i>Mlasnął kilka razy językiem, niezadowolony ze smaku, który poczuł w ustach.</i> (ISJP) <i>Żeby mi chłopcy wszystko zjedli, a jak zabraknie, to doniosę. Tylko proszę jeść grzecznie i nie mlaskać, bo to nie gospoda Samopomocy Chłopskiej.</i> (WSJP PAN)

Czasownik	Współczesne znaczenia czasowników onomatopeicznych związanych z czynnością jedzenia	Przykładowe użycia
	‘wydawać charakterystyczny odgłos wargami i językiem przy jedzeniu, piciu, smakowaniu czegoś’ (WSJP PAN)	[...] <i>Niemal mlaskali z zachwytu, co jest przejawem najwyższego uznania dla serwowanych tam potraw.</i> (WSJP PAN)
<i>siorbać</i>	pot. ‘pijąc coś lub jedząc półpłynną potrawę, głośno wciągnąć (wciągać) je ustami, wydając odgłos podobny do cmokania; mlasnąć (mlaskać), chlipnąć (chlipać), chleptać’ (USJP) ‘Jeśli ktoś siorbie , to pije jakiś płyn lub je płynną potrawę, wydając przy tym głośne dźwięki ustami.’ (ISJP)	<i>Siorbać przy jedzeniu zupy.</i> (USJP) <i>Siorbała głośno przy jedzeniu i nic sobie nie robiła z naszych krytycznych uwag.</i> (ISJP) [...] <i>Podpierali dłonią podbródki trzymali łokcie na stole lub nogę na nodze i donośnie siorbali zupę</i> (WSJP PAN) [...] <i>Nawet dziadek po troszeczkę nabierał na tyżkę, żeby mu nie kapnęło, nie wypadło. I jak nigdy jadł cichutko, nie siorbał, nie mlaskał.</i> (WSJP PAN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie USJP, ISJP i WSJP PAN.

Współczesne słowniki języka polskiego nie tylko nie notują wszystkich wymienionych przez M. Mączyńskiego czasowników onomatopeicznych oznaczających jedzenie, ale zatarciu ulega również dźwiękonaśladowcze znaczenie czasowników *ćkać* i *ćpać*, które notowane są w znaczeniach wskazujących na jedzenie w sposób łąpczywy, żarłoczny oraz *ciapać*, który oznacza jedzenie niewielkiej ilości pokarmu. Definicje pozostałych czasowników mają charakter realnoznaczeniowy, wskazują na charakterystyczne ruchy warg bądź języka powodujące powstanie określonego dźwięku podczas jedzenia. Elementy definicji synonimicznych, wplecione w definicje realnoznaczeniowe, wskazują na bliskość semantyczną *ciamkać*, *glamać* i *mlaskać* oraz *chlipać* i *siorbać*. Trzy pierwsze czasowniki wskazują na odgłosy wydawane podczas jedzenia produktów stałych, dwa kolejne – picie lub jedzenie półpłynnych potraw. Zastosowane w słownikach kwalifikatory wskazują zazwyczaj na wyrazy potoczne, dwukrotnie pojawia się podwójna kwalifikacja *pot. posp.* (*ćpać*, *glamać*), raz zastosowany został kwalifikator chronologiczny *daw.* (*ćkać*). Czasownik *chlipać* nie został opatrzony żadnym kwalifikatorem. Nie pojawiają się typowe ekspresywno-pragmatyczne kwalifikatory wskazujące na użycie czasowników z dezaprobatą, jako wyrazów obraźliwych czy pejoratywnych (Mitrenga 2022). W taki sposób skonstruowane definicje odnoszą się do czynności jedzenia rozumianej jako czynność biologiczna. O wartości ekspresywnej analizowanych czasowników można wnioskować na podstawie notowanych w słownikach kontekstów, w których często pojawia się słownictwo oceniające wydawanie dźwięków podczas jedzenia zarówno pozytywnie

nie, jak i negatywnie. Przeprowadzona sonda leksykograficzna, a zwłaszcza przegląd kontekstów użycia wybranych czasowników dźwiękonaśladowczych oznaczających jedzenie, pokazuje, że mimo wielu użyć wskazujących na nacechowanie *in minus* czasowników *mlaskać*, *glamać*, *ciamkać* czy *siorbać* niektóre pozbawione są negatywnego wydźwięku.

Wśród pozytywnych kontekstów pojawiają się połączenia dźwiękonaśladowczych czasowników z określeniami *smakowite*, *apetycznie*, *ze smakiem*, *z zadowoleniem*, *z zachwytem*, wskazującymi na dodatnią ocenę smaku potrawy i/lub pozytywną reakcję osoby jedzącej podczas konsumpcji. W kontekście wcześniejszych rozważań o kulturowych, społecznych i psychologicznych aspektach jedzenia na uwagę zasługują cytaty, w których eksplicytnie wyrażona została negatywna ocena głośnego jedzenia jako zachowania niekulturalnego, skwitowanego przez osobę oceniającą jako *jedna wielka obrzydliwość* lub *okropność*, przykłady wskazujące na łamanie etykiety przy stole lub ignorowanie krytycznych uwag odnośnie do takiego zachowania. Można wskazać poświadczenia, w których ciamkanie jako sposób jedzenia jest oceniane pozytywnie, np. *Jedli powoli, apetycznie ciamkając*, jak i jednoznacznie negatywnie (...) *podjął kolejną męską decyzję, a mianowicie postanowił przestać chodzić do kina. No, chyba że znajdzie jeszcze gdzieś jakieś kino staroświeckie, gdzie przychodzi się obejrzeć film, a nie chrupać, ciamkać i siorbać oraz wysłuchiwać rozmów telefonicznych* (WSJP PAN). Podobnie w wypadku czasownika *glamać* – cytaty wskazują zarówno na negatywne nacechowanie takiego sposobu jedzenia z perspektywy obserwatora: *Gumy pozbawiły ludzkość kultury. I to glamanie podczas rozmowy z kimś*, jak i pozytywną ocenę z perspektywy osoby jedzącej: *Choć posiłki staram się komponować z produktów, które serio lubię, to od czasu do czasu dopada mnie chęć... chęć bliżej niesprecyzowana. Po prostu mam ochotę chrupać, glamać i memtać* (WSJP PAN).

Na koniec tej części rozważań warto zwrócić uwagę na rozpoznane na początku XXI w. zjawisko nadwrażliwości dźwiękowej, objawiającej się skrajnie negatywnymi reakcjami m.in. na wydawanie odgłosów podczas jedzenia – najczęściej mlaskanie – przez osoby cierpiące na mizofonię (z greckiego *misos* ‘nienawiść’ i *phonia* ‘dźwięk’). Reakcją na dany bodziec dźwiękowy są nieprzyjemne i silne emocje (np. złość, drażnienie, zirytowanie, wstręt, niepokój), a nawet agresja słowna lub fizyczna¹³. Reakcje osób cierpiących na mizofonię obrazujące skalę negatywnych emocji wywołanych dźwiękiem mlaskania wyrażają wypowiedzi osób cierpiących na to zaburzenie¹⁴:

¹³ Termin *mizofonia* został wprowadzony w 2001 r. przez Jastreboff i Jastreboffa. W Polsce badania psychologiczne nad mizofonią prowadzi m.in. Marta Siepsiak (Siepsiak 2023).

¹⁴ Wypowiedzi osób cierpiących na mizofonię zaczerpnięto z internetowej dyskusji, która wywiązała się pod artykułem *Kiedy mlaski i żucie doprowadzają do szału: psycholog bada mizofonię* (Tomala 2019). We wszystkich cytowanych w artykule wypowiedziach internautów zweryfikowano pisownię oraz interpunkcję.

Ta reakcja to nie jest złość ani irytacja, tylko diaboliczna [wyraz wulgarny – B.M.] i chęć zdżgania osoby mlaskającej widelcem w mikrosekundę po jego mlaśnięciu, potem ucieczka do kibla, płacz i wrywanie sobie włosów. I tak dzień w dzień.

Kiedy słyszę nawet 5 sekund mlaskania, mam wrażenie, że ciśnienie rozwali mi głowę i dostanę wylewu.

Mlaskanie to tylko przykład. To jest też siorbanie, cmokanie, chrupanie (jabłko, chipsy), pociąganie nosem, pstrykanie długopisem, szuranie butami... i wiele innych dźwięków.

Tak jednoznacznie negatywny stosunek do wydawania przez ludzi odgłosów w trakcie jedzenia nie dotyka wyłącznie osób cierpiących na mizofonię. O tym, że są to dźwięki irytujące i drażniące dla wielu osób świadczą chociażby wpisy internetowe dotyczące zasad *savoir-vivre'u* przy stole czy opinie wyrażone na forach internetowych – jako przykłady jednoznacznie negatywnej oceny takiego sposobu konsumpcji niech posłużą cytaty obrazujące niechęć do tego typu odgłosów – pierwszy ujmujący problem w kontekście psychologicznym, drugi – w kontekście kulturowym, a trzeci – w kontekście społecznym:

Już samo czytanie o mlaskaniu i siorbaniu, aż mnie wykręca, bo przypominam sobie te dźwięki! AAaaaaa!!! (ANONIM).¹⁵

Prostakiem przy stole nie jest ktoś, kto nie wie, że do serów twardych serwuje się wina czerwone. Nie każdy musi się na tym znać. Nie jest też nim ktoś, kto wytrze talerz chlebem, jakkolwiek brzydko by to nie wyglądało i przeczyło zasadom *savoir vivre'u*. Jednak takie zachowania jak siorbanie, żucie gumy czy mlaskanie w trakcie jedzenia przy innych ludziach świadczą o brakach w kulturze osobistej, a to dużo gorsza wada niż niewiedza, którego sztucca użyć (Akademia Smaku).

Obecnie pracuję z kolegą, który nie dość, że mlaska przy jedzeniu niemiłosiernie i chlipie kawę, to jeszcze ma odruchy mlaskania podczas pracy na komputerze. Kilka razy zwróciłam mu uwagę, ale jak grochem o ścianę. Ciężko przez to mi się pracuje, bo zamiast skupić się na pracy, skupiam się na tym, żeby opanować nerwy spowodowane jego ciągłym mlaskaniem i stukaniem zębów o zęby (MAG)¹⁶.

Podobnych przykładów można byłoby przytoczyć bardzo wiele. Świadczy to o różnych przyczynach negatywnej oceny odgłosów związanych z jedzeniem oraz różnym nasileniu niechęci czy irytacji wobec tego typu dźwięków. Wśród wypowiedzi osób wyrażających dezaprobatę wobec takich zachowań pojawiają się również wypowiedzi oceniające dźwięki wydawane podczas jedzenia jednoznacznie pozytywnie:

¹⁵ Komentarz pod artykułem *Mizofonia, czyli przestań przy mnie mlaskać!* (Wydrych 2015).

¹⁶ Wpis na stronie internetowej pod tekstem podanym w przypisie 15.

A ja wręcz przeciwnie i mówię jak najbardziej poważnie. Uwielbiam słyszeć, jak ktoś mlaska, żuje gumę. Te odgłosy sprawiają mi ogromną przyjemność. To wręcz jakiś rodzaj fetyszu dla moich uszu. [...] mlaskanie podczas jedzenia, albo jak ktoś mówi i mlaska, jak kot się myje i też wydaje odgłos mlaskania, jak ktoś żuje gumę i ciamka, mlaska. To wszystko sprawia, że mogłabym tak słuchać cały czas, jestem wtedy rozanielona. Świetna terapia jak na moją nerwową naturę. Wiem, wiem, ktoś zaraz powie, że jestem nienormalna, bo większość ludzi nienawidzi mlaskania. Ja uwielbiam i już. (ASIULA)¹⁷

W odróżnieniu od przytoczonych dotychczas kontekstów słownikowych i internetowych powyższa opinia na temat odgłosów wydawanych podczas jedzenia jest zdecydowanie inna – mowa o indywidualnych, pozytywnych emocjach wywołanych przez te dźwięki: odczuwaniu przyjemności, relaksu, „rozanielenia”. Autorka komentarza używa wielu waloryzowanych pozytywnie wyrazów (m.in. powtarza czasownik *uwielbiam*), słuchanie mlaskania przyrównuje do rodzaju dźwiękowego fetyszu czy świetnej terapii. Taka opinia nie jest w Internecie odosobniona i wiąże się z popularnymi nowymi zjawiskami i trendami w wirtualnym świecie, które będą przedmiotem refleksji w ostatniej części rozważań.

4. WSPÓŁCZESNE KONTEKSTY ŚWIADCZĄCE O POZYTYWNYM STOSUNKU DO WYDAWANIA ODGŁOSÓW PODCZAS JEDZENIA

W ocenie wartości ekspresywnej czasowników oznaczających mlaskanie i inne sposoby głośnego jedzenia niezbędny jest szeroki kulturowo-społeczny kontekst. Stosunkowo nowym zjawiskiem w ostatnich latach jest ogromnie popularna technika relaksacyjna polegająca na odczuwaniu przyjemnego i odprężającego mrowienia w okolicach głowy, karku i innych obszarach ciała pod wpływem bodźców zewnętrznych, głównie audiowizualnych. Odczucia te określane jako ASMR (*Autonomous Sensory Meridian Response*, pol. samoistna odpowiedź meridianów czuciowych) mogą być wywołane przez szept, delikatne stukanie i inne odgłosy, w tym m.in. klikanie językiem, mlaskanie, siorbanie, przełykanie, żucie, ssanie cukierków itp. podczas nagrań udostępnianych w Internecie. Wnikliwie „tajemnice” tego fenomenu przybliży Krzysztof Ozga (2020), m.in. omawiając samo zjawisko, analizując nazwy kanałów ASMR oraz przytaczając dane świadczące o popularności takiej formy relaksu. Istnieje rzesza odbiorców ASMR, którzy doświadczają relaksacji, redukcji stresu czy lepiej zasypiają pod wpływem bodźców dźwiękowych związanych z jedzeniem. W tytułach nagrań ASMR udostępnionych na kanale YouTube czy opisach filmików pojawiają się m.in. następujące określenia dźwiękowe związane z jedze-

¹⁷ Cytat zaczerpnięty ze strony internetowej podanej w przypisie 16.

niem: odgłosy mlaskania, ciumkania¹⁸; mlaskanie, siorbanie¹⁹; intensywne mlaskanie i chrupanie²⁰; chrupkanie, ciamkanie, mlaskanie²¹. Odbiorcy tego typu nagrań doceniają wrażenia, jakich dostarcza im np. odgłos żucia gumy balonowej, jedzenia zupki chińskiej, chipsów, ogórków kiszonych czy lodów (*Ale cudnie brzmi, gdy żujesz i mówisz tak blisko mikrofonu, więcej takich odcinków!!*²²). Oceniają doznania ASMR jako satysfakcjonujące, relaksujące, usypiające, odprężające. Niejednokrotnie proszą autorów o kolejne nagrania (*Nagra Pani jeszcze żucie gumy? PLISKA haha*²³, *Plis, nagraj jeszcze takie mlaskanie; Zrobisz ASMR samo żucie gumy?? Błagam*²⁴; *uwielbiam właśnie takie dźwięki, dziękuję*²⁵). W dyskusji pod jednym z nagrań padło pytanie obserwatorce, czym jest *ciumkanie*, w odpowiedzi autorka wyjaśniła tę czynność w następujący sposób: *To taka moja nazwa na wyśmienite niesamowite rozkoszne mlaskanie i praca językiem w momencie zbliżania ust do mikrofonu w pozycji pionowej ustnika mikrofonu [...]*²⁶. Niejednokrotnie odbiorcy komentują nie same doznania wywołane tego typu nagraniami, ale samo zjawisko ASMR i jego popularność w Internecie: *18 minut oglądania, jak ktoś je do mikrofonu XDDDDD uwielbiam dzisiejsze czasy XDDD*²⁷; *Cieszę się, że ASMR robi się coraz bardziej popularne na polskiej stronie YouTube*²⁸. Przytoczone przykłady nagrań ASMR o tematyce jedzeniowej oraz pozytywne i bardzo emocjonalne reakcje internautów na odgłosy jedzenia świadczą, że w obecnych czasach taka forma rozrywki ma liczne grono miłośników. Jednak nie są również odosobnione opinie, wyrażające zdziwienie czy niezrozumienie wobec takiej formy relaksacji, o czym będzie mowa także w dalszej części artykułu.

ASMR to nie jedyne nowe zjawisko związane z nienormatywnym w naszej kulturze sposobem jedzenia. Kolejnym jest *mukbang* (koreańskie *meokneun* ‘jeść’ oraz *bangsong* ‘transmisja’), czyli transmitowanie „na żywo” spożywania (i przygotowywania) posiłków (Sawicka 2022: 137). To fenomen międzynarodowy, choć największą popularnością cieszy się w Azji (Korei Południowej i Japonii) oraz w Ameryce. Badaczka tego trendu pisze:

Tak zwany mukbanger [...] je dużo i (najczęściej) głośno. Efekt wyraźnej słyszalności konsumpcji osiągany jest dzięki obecności w czasie nagrania dodatkowego nagłośnienia – mikro-

¹⁸ https://www.youtube.com/watch?v=nTgJXE_UK90 [dostęp: 1.09.2023].

¹⁹ https://www.youtube.com/watch?v=QpwhNniE_HA [dostęp: 1.09.2023].

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=S53728bnbIM> [dostęp: 1.09.2023].

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=5wihqKNoXOo> [dostęp: 1.09.2023].

²² https://www.youtube.com/watch?v=nTgJXE_UK90 [dostęp: 14.10.2023].

²³ https://www.youtube.com/watch?v=nTgJXE_UK90 [dostęp: 14.10.2023].

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=nYSPSR8Y45k> [dostęp: 14.10.2023].

²⁵ https://www.youtube.com/watch?v=QpwhNniE_HA [dostęp: 14.10.2023].

²⁶ https://www.youtube.com/watch?v=nTgJXE_UK90 [dostęp: 14.10.2023].

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=cVXrwJucYul> [dostęp: 14.10.2023].

²⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=cVXrwJucYul> [dostęp: 14.10.2023].

fonu wbudowanego w słuchawki, które zakłada twórca, lub sprzętu rejestrującego dźwięki, znajdującego się tuż przed nim. Dzięki temu odbiorca bardzo wyraźnie słyszy odgłosy przeżuwania, połykania, mlaskania czy wsysania pokarmów (Sawicka 2022: 137).

O ile w wypadku ASMR chodzi o wywołanie u odbiorcy odpowiednich reakcji sensorycznych, o tyle popularność mukbangu łączy się z zaspokajaniem potrzeb: przynależności, akceptacji, doznania intensywnych wrażeń, zobaczenia czegoś innego, na co dzień niespotykanego (Sawicka 2022: 148). O mukbangu jako formie rozmowy czy kontaktu mówi również Błażej Grygier w audycji *Czym jest mukbang? (Mukbang po polsku)*²⁹. Jednak praktyka polskich nagrań typu mukbang potwierdza, że niektóre filmy mogą jednocześnie wywoływać u słuchaczy ASMR, w taki podwójny sposób są również kwalifikowane w serwisie YouTube (np. Mukbang. Fast Food z McDonald's. ASMR Po Polsku³⁰; Mukbang Sushi Time Eating Sounds / Dźwięki Jedzenia ASMR Po Polsku³¹). Podobnie jak w wypadku ASMR w komentarzach oprócz głosów pozytywnych (*Uwielbiam filmy tego typu. Zawsze zastanawia mnie jakim cudem na np. zagranicznych filmach ludzie są w stanie zjeść tyle na raz*³²; *Uwielbiam oglądać Mukbangi w Twoim wykonaniu!*³³) pojawiają się opinie krytyczne odnoszące się do tego sposobu relaksacji (*Człowiek ogląda, jak inny człowiek je i szepcze do nich. Nasza cywilizacja upada i może dobrze*³⁴). Zdziwienie popularnością mukbangów i niechęć do tego typu rozrywki B. Grygier tłumaczy zakorzeniem naszego społeczeństwa w kulturze, w której obżarstwo waloryzowane jest negatywnie³⁵. Opinie tego typu nie są odosobnione, głosów wyrażających zdziwienie z powodu tak nietypowych sposobów relaksacji jest znacznie więcej. Głosy te dotyczą nagrań ASMR, mukbangów oraz *food challenge*, tj. zjawiska, o którym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Innym omawianym przez Sawicką popularnym trendem internetowym jest nagrywanie i publikowanie *food challenge*, czyli rodzaju wyzwania (ang. *challenge*), które dotyczy jedzenia (ang. *food*), polegającego na pochłonięciu jak największej ilości danego typu żywności w jak najkrótszym czasie (Sawicka 2022: 141). Taki sposób jedzenia określają ekspresywne czasowniki, m.in. *opychać się, wtranżalać, wpierdalać* czy *zreć*. Konsumpcja dużej ilości jedzenia na czas odbywa się w sposób niezgodny z zasadami *savoir-vivre'u*: jedzeniu towarzyszy brudzenie się (np. wyciekającym z hamburgerów sosem), pochłanianie dużych kęsów, wkładanie ręką do

²⁹ <https://player.polskieradio.pl/kolejka> [dostęp: 14.10.2023].

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=5LTO0J6PsK4> [dostęp: 14.10.2023].

³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=f1z9LFwWtc4> [dostęp: 14.10.2023].

³² <https://www.youtube.com/watch?v=5LTO0J6PsK4> [dostęp: 14.10.2023].

³³ <https://www.youtube.com/watch?v=f1z9LFwWtc4> [dostęp: 14.10.2023].

³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=f1z9LFwWtc4> [dostęp: 14.10.2023].

³⁵ <https://player.polskieradio.pl/kolejka> [dostęp: 14.10.2023].

ust kawałków pożywienia itp.³⁶. Badaczka przytacza komentarze obserwujących tego typu nagrania, które świadczą o ich humorystycznym, żartobliwym, ironicznym czy sarkastycznym charakterze. Widzowie wyrażają swój podziw czy fascynację z powodu wyczynu osoby realizującej *food challenge*, często także zdziwienie czy niedowierzanie (Sawicka 2022: 142). Obserwowanie nadmiernego i szybkiego objadania się stanowi rodzaj rozrywki, która u niektórych osób wywołuje szereg pozytywnych emocji. Jest to zachowanie zupełnie inne niż niechęć i dezaprobata związane z negatywnym w naszej kulturze stosunkiem do opychania się. Trend ten nie dotyczy bezpośrednio głośnego jedzenia, ale spożywania dużych ilości produktów w jak najkrótszym czasie, dlatego jedynie sygnalizują jego popularność w Internecie. Wszystkie wskazane w tym podrozdziale zjawiska i trendy mają krótką tradycję, są swoistym znakiem czasu. Świadomość ich istnienia pozwala na obserwację, że obecnie przeformułowaniu ulega postrzeganie wydawania odgłosów podczas jedzenia w kategoriach „ludzkiego” i „nieludzkiego” sposobu jedzenia.

5. ZAKOŃCZENIE

W artykule poddano analizie wybrane ekspresywne czasowniki związane z czynnością jedzenia – te, które wiążą się z wydawaniem odgłosów podczas jedzenia. Spośród piętnastu czasowników, rozpatrywanych przez M. Mączyńskiego jako przykłady wskazujące na „świński” model jedzenia (Mączyński 1986), bliższej obserwacji poddano te, które we współczesnych słownikach języka polskiego notowane są w znaczeniach związanych z czynnością jedzenia (tj. *chlipać*, *ciamkać*, *ciapać*, *ćkać*, *ćpać*, *glamać*, *mlaskać* i *siorbać*). Pominięto natomiast te, które w poddanych ekscerpcji słownikach notowane są w znaczeniach innych niż odnoszące się do jedzenia oraz nieobecne w nich. Analiza mikrostruktury haseł wykazała, że czasowniki te opatrzone są zazwyczaj kwalifikatorami wskazującymi na słownictwo potoczne (rzadziej pospolite), w wypadku jednego czasownika (*ćkać*) zastosowano kwalifikator wskazujący na wyraz dawny. O wartości ekspresywnej badanych czasowników można wnioskować na podstawie analizy kontekstowej przykładów słownikowych – wskazują one na ambiwalentny stosunek do wydawania odgłosów podczas jedzenia: zarówno pozytywny (o czym świadczą pozytywnie nacechowane określenia typu: *smakowite*, *apetycznie*, *z zadowoleniem*), jak i negatywny (gdy komentarze odnoszą się do braku kultury czy łamania zasad *savoir-vivre'u*), wyrażają wówczas zazwyczaj obrzydzenie, dezaprobata czy niechęć, natomiast w wypadku osób cierpiących na mizofonię – także złość, zdenerwowanie, irytację czy wstręt.

³⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=wQs8cQAhPyg> [dostęp: 14.10.2023].

W artykule podjęto temat nowych zjawisk i trendów związanych z nieoczywistą formą wydawania odgłosów towarzyszących jedzeniu (podczas nagrań emitowanych w Internecie) czy niekonwencjonalnym sposobem jedzenia (podczas nagrań, na czas, jako swoiste „wyzwanie”, związane z konsumpcją dużej ilości pokarmów). Wydawanie dźwięków podczas jedzenia w wypadku ASMR czy mukbangów staje się zachowaniem pożądanym i waloryzowanym pozytywnie. Dla czynionych obserwacji na temat ekspresywnej wartości dźwiękonaśladowczych czasowników oznaczających czynność jedzenia oba te zjawiska stanowią istotny kontekst dezaktualizujący negatywne nacechowanie wyrazów typu *mlaskać*, *ciamkać* czy *siorbać*. Przykłady te pokazują, że czasem ocena zachowań jako niewłaściwych z punktu widzenia przyjętych w danej kulturze zasad *savoir-vivre’u* jest nieadekwatna do sytuacji. Globalizacja, umożliwiająca kontakt z innymi kulturami, ogromna popularność ASMR, mukbangu czy *food challenge* w ostatnich latach to tylko wybrane konteksty, w których zawieszeniu ulega negatywna ocena zachowań, które wyrażają dźwiękonaśladowcze czasowniki typu *mlaskać*, *ciamkać* czy *siorbać*. Wymienione przykłady poszerzają obszar zjawisk, na podstawie których można wnioskować o ambiwalentnym stosunku do odgłosów wydawanych podczas jedzenia. Niniejsze opracowanie nie wyczerpuje tematu ekspresywnego nacechowania ekwiwalentów czasownika *jeść*, stanowi jedynie próbę pokazania, jak „[C]iekawą perspektywę opisu lingwistycznego otwiera [...] ich nacechowanie uwarunkowane wieloma czynnikami natury społecznej, czasowej, indywidualnej itd.” (Gasz 2019: 355) na podstawie danych leksykograficznych oraz kontekstów internetowych obrazujących przeobrażenia w kwestii nastawienia wobec odgłosów wydawanych podczas jedzenia.

Źródła

- ISJP – Bańko, M. red. 2000. *Inny słownik języka polskiego*, t. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SBor – Boryś, W. 2006. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- SJPDor – Doroszewski, W. red. 1958–1969. *Słownik języka polskiego*, t. 1–11. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Online: <https://doroszewski.pwn.pl/> [dostęp: 18.08.2023].
- SJPSz – Szymczak, M. red. 1978–1981. *Słownik języka polskiego*, t. 1–3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- SW – Karłowicz, J. i in. 1900–1927. *Słownik języka polskiego (tzw. Słownik warszawski)*, t. 1–8. Warszawa: Nakł. prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego.
- USJP – Dubisz, S. red. nauk. 2003. *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1–4. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- WJSJP PAN – Żmigrodzki, P. red. 2007–. *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Online: <https://wsjp.pl/> [dostęp: 18.08.2023].

Bibliografia

- Batko-Tokarz, B. 2021. *Czego o jedzeniu i kulinariach dowiadujemy się z tematycznych klasyfikacji słownictwa*. W: *Polskie kulinaria: aspekty historycznojęzykowe, regionalne i kulturowe*, red. R. Przybylska, D. Ochman, s. 11–35. Kraków: Wydawnictwo „Libron” – Filip Lohner. Online: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/284619> [dostęp: 17.08.2023].
- Borejszo, M. 2007. Staropolska leksyka kulinarna. *Prace Filologiczne* 53, s. 37–48.
- Cejmer, A. 2011. Analiza semantyczna percepcyjnego czasownika (s)kosztować. *Linguistica Copernicana* 2(6), s. 77–94. Online: <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-29d3ee5b-0bcc-4e81-96a6-b76c4138493e> [dostęp: 17.08.2023].
- Gasz, A. 2010. *Onomatopeiczne czasowniki oznaczające fizjologiczną czynność jedzenia i picia w języku polskim*. W: *Świat Słowian w języku i kulturze*, t. 11: *Wybrane zagadnienia z języków słowiańskich i germańskich*, red. E. Komorowska, D. Dziadosz, s. 60–66. Szczecin: Volumina.pl.
- Gasz, A. 2013. *Polskie i rosyjskie czasowniki onomatopeiczne związane z czynnościami jedzenia*. W: *Konfrontacje składniowe: nowe fakty, nowe idee: księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Henrykowi Fontańskiemu z okazji 65. rocznicy urodzin*, red. J. Lubocha-Kruglik, M. Borek, s. 98–109. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Gasz, A. 2019. *Polskie i rosyjskie czasowniki jedzenia. Studium leksykalno-semantyczne*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Gasz, A. 2021. *Żesz jak świnia! Jedz jak człowiek!* – czyli o niektórych stereotypach językowych dotyczących jedzenia. *Zoophilologica. Polish Journal of Animal Studies* 2(8), *Mity – stereotypy – uprzedzenia (III)*, s. 1–18. Online: <https://www.journals.us.edu.pl/index.php/ZOOPHILOLOGICA/article/view/12835/9939> [dostęp: 17.08.2023].
- Grabias, S. 1981. *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie.
- Grzegorzczkowska, R. 1978. *Struktura semantyczna wyrażen ekspresywnych*. W: *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak, s. 117–123. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Jarosińska, K. 2012. „*Bo zawsze ci więcej jedzą, którzy bliżej misy siedzą*”, czyli o ekspresywnych reprezentacjach leksykalnych jedzenia i picia. W: *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii*, t. 4, red. J. Przyklenk, A. Rejter, s. 68–81. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kleszczowa, K. 2000. Gasnące słowa. *Prace Filologiczne* 45, s. 265–274.
- Kubicka, E. 2007. Cechy składniowe i semantyczne jednostki {do syta}. *Prace Filologiczne* 52, s. 189–200.
- Mączyński, M. 1986. Czasowniki onomatopeiczne oznaczające jedzenie. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny* 104. *Prace Językoznawcze* 5, s. 119–127. Online: <http://hdl.handle.net/11716/5502> [dostęp: 17.08.2023].
- Ozga, K. 2020. Tajemnice ASMR – perspektywa ogólna i lingwistyczna. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica* 58, nr 3, s. 301–334.
- Przybylska, R. 2003. *Wstęp do nauki o języku polskim. Podręcznik dla szkół wyższych*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Rejter, A. 2006. *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Sawicka, U. 2022. *Mukbang i food challenge*, czyli o jedzeniu w serwisie YouTube. *Media – Kultura – Komunikacja Społeczna* 18, nr 1, s. 133–151.

- Savoir... co? Jak zachowywać się przy stole? Online: <https://akademiasmaku.pl/artypkyl/savoir-co-jak-zachowywac-sie-przy-stole,74> [dostęp: 14.10.2023].
- Siepsiak, M. 2023. Psychofizjologiczne i psychologiczne korelaty mizofonii. Online: <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/4587/0000-DR-360592-praca.pdf?sequence=1> [dostęp: 10.10.2023].
- Siudzińska, N. 2016. *Formacje ekspresywne we współczesnym języku polskim (na przykładzie wybranych pospolicich nazw osobowych)*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW, BEL Studio Sp. z o.o.
- Tomala, L. 2019. Kiedy mlaski i zucie doprowadzają do szału: psycholog bada mizofonię. Online: <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C78229%2Ckiedy-mlaski-i-zucie-doprowadzaja-do-szalu-psycholog-bada-mizofonie.html> [dostęp: 6.09.2023].
- Warchoła, S. 1974. Formacje ekspresywne a system języka. *Biuletyn PTJ XXXII*, s. 71–85.
- Wysoczyński, W. 2005. *Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych. Na materiale wybranych języków*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wilczek, W., Gęsińska, T. red. 2018. *Kuchnia w języku i kulturze dawniej i dziś*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Witaszek-Samborska, M. 2005. *Studia nad słownictwem kulinarnym we współczesnej polszczyźnie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Wydrych, E. 2015. Mizofonia, czyli przestań przy mnie mlaskać! Online: <https://elizawydrych.pl/mizofonia-przyczyny-i-objawy/> [dostęp: 15.09.2023].
- Żarski, W., Piasecki, T. red. 2017. *Kuchnia i stół w komunikacji społecznej. Tekst, dyskurs, kultura*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Żmigrodzki, P. i in. 2018. *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.

***On selected echoic verbs related to the act of eating
and their expressive markedness in contemporary Polish***

Summary

This article discusses the topic of echoic verbs related to the act of eating in the context of their expressive nature in contemporary Polish. The author pays attention to verbs that, according to Maciej Mączyński, indicate the “piggish” model of eating (including *ciamkać*, *glamać*, *mlaskać*, *siorbać*), verifies which of them are noticed in modern general dictionaries of the Polish language with meanings related to food, and analyses the microstructure of the entries, pointing to indications of the expressive nature of the verbs. She refers the conclusions on the contemporary expressive nature of the analysed verbs to the findings of psychologists regarding misophonia. Moreover, she bases them on observing new phenomena and trends on the Internet, including ASMR, mukbangs, and food challenges. The analysis of contexts has shown that the today’s attitude to the sounds made while eating is differentiated and determined by biological, cultural, psychological, and social factors.

Keywords: Polish language – culinary lexis – echoic verbs – expressive words.

Adj. Monika Czarnecka